

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Oliver Jönsson Zivkovic

Organiserad brottslighet och den autonoma miljön

**Kriminalisering av deltagande i kriminella
sammanslutningar och dess potentiella påverkan på
föreningsfriheten för politiska miljöer**

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Olena Bokareva

Termin: HT 2025

1.0. Inledning	6
1.1. Bakgrund	6
1.2. Syfte	6
1.3. Forskningsläge	7
1.4. Frågeställningar	7
1.5. Metod och material	8
1.6. Avgränsningar	9
2.0. Gällande rätt	11
2.1. Straffskärpningsgrunden i brottsbalk (1962:700)	11
2.2. De osjälvständiga brottsformerna	11
2.3. Vapenlagen	12
2.4. Föreningsfriheten	13
3.0. Hur ser förslaget på kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar ut?	15
3.1. Vilka syften har angetts för utredningen?	15
3.2. Vilka grupper är lagstiftningen tänkt att omfatta?	15
4.0. Vilka slutsatser kan dras från Göta hovrätts dom B 1938-19 om framtida rätt?	19
4.1. Bakgrund och målet överlag	19
4.2. Sambandet mellan den autonoma miljön och begreppet <i>kriminell miljö</i>	20
5.0. Vilken straffrättslig reglering och vilka skydd av politiska miljöer finns idag?	23
5.1. Föreningsfriheten	23
5.2. Lagrådets syn på kriminalisering av samröre med terrororganisationer	24
6.0. Reflektion och analys	26
7.0. Slutsats	30
8.0. Käll- och litteraturförteckning	31

Sammanfattning

Uppsatsen utreder tillämpligheten i det kriminella gängbegreppet på den autonoma miljön utifrån förslaget till en kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar och förslaget till en grundlagsändring som kom som följd. Med utgångspunkt i lagförslagen analyseras begreppet *kriminella gäng*. Därefter tillämpas en analys av ett rättsfall från 2019 tillsammans med förståelsen av begreppet på lagförslagets angivna syfte för att kunna förutse huruvida politiska miljöer kan omfattas av den tilltänkta lagen eller inte. I uppsatsen görs en bedömning av konsekvenserna lagförslaget kan få för föreningsfriheten.

Uppsatsförfattaren finner att flera alternativa definitioner för begreppet möjligtvis skulle kunna realiseras, och att vissa av dessa definitioner innehåller kriterier som kan bli problematiska för svensk föreningsfrihet och därigenom svensk demokrati. Det rör sig i huvudsak om avgränsningar som gjorts i andra definitioner av organiserad brottslighet, som medför en risk för att omfånget blir så stort att det går utöver vad som angetts som syftet för lagen.

Summary

The essay examines the applicability of the concept of criminal gangs to the so called autonomous environment¹ based on the bill to criminalize participation in criminal gangs and the accompanying bill for a constitutional amendment that followed as a consequence. Taking the legislative proposals as its point of departure, the essay analyzes the concept of *criminal gangs*. Subsequently, an analysis of a recent court case are applied with a gathered understanding of the concept to the stated purpose of the legislative proposals in order to assess whether political environments may fall within the scope of the proposed legislation. The essay further evaluates the potential consequences that the legislative proposal may have for freedom of association.

The author of the essay finds that several alternative definitions of the relevant concept could potentially be realized, and that some definitions contain criteria that may prove problematic for Swedish freedom of association and, by extension, Swedish democracy. These concerns primarily relate to delimitations adopted in other Swedish and European definitions of organized crime, which entail a risk that the scope becomes so broad that it exceeds what has been identified as the purpose of the legislation.

¹ The autonomous environment in Swedish is “den autonoma miljön” and is a name given by the Swedish national security service - SÄPO. It describes an undefined number of groups and individuals adhering to leftist ideology who are critical towards the state and conventional methods for political change. The autonomous environment is described by SÄPO as a threat to national security.

Förkortningar och benämningar

BRÅ:	Brottsförebyggande rådet
CVE:	Center mot våldsbejakande extremism
SÄPO:	Säkerhetspolisen
BrB:	Brottsbalk (1962:700)
Lagen om straff för smuggling:	Lag 2000:1225 om straff för smuggling
Regeringsformen:	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
Vapenlagen:	Vapenlag (1996:67)
EU:	Europeiska Unionen
EKMR:	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Palermokonventionen:	Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet

Begreppsförklaringar

Uppsatsen utgår från en förståelse av begreppet *kriminella sammanslutningar* som synonymt med *organiserad brottslighet*, *kriminella gäng* och *kriminella organisationer*. Samma begrepp benämns även *gängbegreppet*.

Vid uttryck som *demokratiskt försvarbart* eller *svensk demokrati* utgår författaren från en normativ förståelse av begreppet demokrati utifrån de värderingar som ligger till grund för den liberala parlamentariska demokratin som råder i Sverige idag.

Begreppet *politiska miljöer* används för att peka ut sociala miljöer som delar politiska och ideologiska åsikter men som inte nödvändigtvis utgör strukturella grupperingar. Ett exempel på en sådan miljö är den autonoma miljön.

1.0. Inledning

1.1. Bakgrund

Den organiserade brottsligheten har på senare år beskrivits som ett allt mer tilltagande problem, och 2023 tillsatte regeringen en grundlagsutredning som bland annat skulle utreda möjligheterna att begränsa föreningsfriheten i förhållande till de så kallade kriminella gängen. Utredningen tillsattes strax efter ett annat lagförslag som kriminaliserade deltagande i terrororganisationer, vilken också föranleddes av en grundlagsändring.

Sverige har i många år utmärkt sig i Europa såväl genom sin starka föreningsrätt som genom bristen på en rättslig definition eller kriminalisering av organiserad brottslighet. Tidigare regeringar har bedömt att någon sådan kriminalisering inte har behövts för att uppfylla svenska internationella förpliktelser, och har därför valt att prioritera bibehållandet av en stark föreningsrätt. En följd av det har varit avsaknaden av en rättslig definition för organiserad brottslighet.

Vid stiftande av en lag som begränsar en grundlagsskyddad fri- och rättighet är det viktigt att eventuella inskränkningar inte blir för långtgående, och att lagen endast begränsar fri- och rättigheten i den mån det är syftesenligt och demokratiskt försvarbart. Det blir därför intressant att utreda vilka grupper som kan tänkas träffas av en definition av organiserad brottslighet, och hur en sådan definition kan utformas så att den blir så syftesenlig och så demokratiskt försvarbar som möjligt.

1.2. Syfte

Uppsatsen avser utreda huruvida den eventuella framtida lagstiftning som ska kriminalisera deltagande i kriminella sammanslutningar och som i skrivande stund är under utredning kan komma att tillämpas även på deltagande i politiska miljöer i vilka brott förekommer som en del av de gemensamma aktiviteterna. Uppsatsen ämnar dra en slutsats utifrån analysering av och jämförelse mellan förslag från utredningen, yttranden från BRÅ, CVE och SÄPO och en hovrättsdom i vilken de avsedda yttrandena använts för att identifiera en politisk miljö som en kriminell miljö enligt den definition som anges i 9 kap. 1a § fjärde stycket vapenlag (1996:67).

1.3. Forskningsläge

På grund av att ämnet för uppsatsen är väldigt nytt, och att det i skrivande stund inte finns ett färdigt lagförslag, finns det inte heller särskilt mycket forskning på ämnet. Det har skrivits ett examensarbete på Uppsala universitet 2022² som syftade till att utreda möjligheterna till att kriminalisera deltagande i kriminella gäng. Uppsatsen behandlar inte kriminalisering av politiska miljöer på något relevant sätt. Center mot våldsbejakande extremism (CVE), Säpo och Brottsförebyggande rådet (BRÅ) arbetar kontinuerligt med att ta fram ny och aktuell information, och har publicerat ett antal kartläggningar och utredningar på området.

Uppsatsen förlitar sig till stor del på uppgifter som lämnats av myndigheterna, eftersom jag bedömer att de är de källor som är av högst relevans för hur myndigheter och rättsväsende i framtiden kommer att identifiera den autonoma miljön. Slutligen finns en artikel publicerad på Civil Rights Defenders hemsida 2023³ som jag anser är relevant att lyfta fram, då de lämnade ett remissyttrande till kriminaliseringen av deltagande i terrororganisationer.

Forskning på kriminaliserandet av deltagande i terrororganisationer bär överlag tangerande relevans till ämnet.

1.4. Frågeställningar

Huvudfrågeställning

Kan gängbegreppet inkludera politiska miljöer i eventuell kommande kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar och vad innebär det för föreningsfriheten?

Delfråga 1

Vad kan Göta hovrätts dom B 1938-19 säga om gällande rätt?

Delfråga 2

Hur ser förslaget till kriminalisering ut, vad är syftet med lagen och vilka grupper ämnar den omfatta?

Delfråga 3

Vilka tänkbara följder kan komma av att omfatta politiska miljöer i gängbegreppet?

² Cronenberger (2022)

³ Civil Rights Defenders (2023), *Kriminalisering av deltagande i kriminella gäng*
https://crd.org/sv/civ_qa/kriminalisering-av-deltagande-i-kriminella-gang/?gad_source=1.

1.5. Metod och material

Genom en rättsdogmatisk analys av begrepp och dess olika användningar i lagtext, förarbeten och rättsfall försöker jag dra slutsatser om hur de kommer att användas i framtida gällande rätt. Uppsatsen inkluderar såväl sannolikhetspåståenden om hur framtida gällande rätt lär bli, såväl som de lege ferenda påståenden. Texten är saklig och objektiv i den mån det är möjligt, och jag framhåller att jag genomgående är transparent med i vilken mån mina värderingar har påverkat forskningsarbetet.⁴

Uppsatsen bygger på en identifiering av gällande rätt, följt av en analys av rättsreglerna, och sedan en slutsats om hur de kan tillämpas på frågan om hur framtida rätt kan se ut utifrån hur nuvarande rätt ser ut. Resonemangens struktur är byggda efter den så kallade FRAS-metoden som vanligtvis används vid rättstillämpning.⁵

För att kunna dra slutsatser om hur framtida rätt sannolikt kommer att behandla gängbegreppet har jag sammanställt ett antal relevanta rättskällor som behandlar begreppet i gällande rätt. Jag har i huvudsak valt att avgränsa omfånget till domar, författningstext, offentligt tryck och myndighetsrapporter, men har även i viss mån inkluderat doktrin. Detta beror på att det finns många delade meningar kring begreppet, vilket innebär att jag måste välja att återge de meningar jag tror är mest sannolika att påverka lagstiftaren. Urvalet har skett utifrån antagandet att lagstiftaren i högre utsträckning påverkas av källor knutna till myndigheter och rättsväsende än av forskare och artikelförfattare. Därutöver har urvalet skett i enlighet med normhierarkiska principer såsom *lex superior* och *lex specialis*. Det ska nämnas att definitionerna av gängbegreppet som nämns i uppsatsens kapitel 3.2. och som ligger till grund för slutsatserna som dras i uppsatsen är hämtade ur förarbetena till den föreslagna lagen. Dessa kan antas ligga till grund för lagstiftarens förståelse av begreppen. Jag har identifierat likheter mellan de alternativa tolkningarna av begreppen och jämfört dem med syftet som anges i lagförslaget för att avgöra vilken begreppsdefinition som är mest sannolik att lagstiftaren väljer att implementera. För att identifiera likheter i definitionerna, såväl som definitionernas innebörd, har jag i huvudsak tillämpat en lexikalisk tolkning. På grund av att ämnet utgör en del av den offentliga rätten tillmäts legalitetsprincipen extra stor betydelse. Paragrafernas och de offentliga tryckens ordalydelse är därför av extra stor vikt.⁶ I

⁴ Se Cameron m.fl.. (2025) s. 81, 85-87 för de råd som ges.

⁵ Ibid. s. 84.

⁶ Ibid. s. 88.

de fall ordalydelsen har varit oklar eller inte har framstått som uttömmande har jag i första hand sett till rättskälleförfattarens angivna syfte. Arbetet innehåller således även subjektiva tolkningar.⁷

Domen, som används för att exemplifiera hur deltagande i vissa politiska miljöer kan få samma rättsliga följd som deltagande i organiserad brottslighet är vald trots sitt låga rättskällevärde för hur tydligt Göta hovrätt har presenterat sina resonemang. Även om andra mål finns där den tilltalades koppling till politisk extremism har blivit relevant för brotts- eller straffbestämmelsen saknas brottmål i högre instans som är relevanta för uppsatsämnet. Det finns emellertid en dom från högsta förvaltningsdomstolen angående överklagande av en indragen vapenlicens. Högsta förvaltningsdomstolen menade att vapenlicensen inte kunde dras in enbart på grund av att personen i fråga var medlem i NMR, utan att en prövning av den personliga lämpligheten alltid ska göras.⁸ I målet betonades att föreningsfriheten är en grundlagsskyddad rättighet, och att en indragen vapenlicens på grund av medlemskap i en politisk organisation hade inneburit en kränkning av föreningsfriheten. På grund av att Göta hovrätts dom B 1938-19 rörde brottmål och på grund av tydligheten i domen har jag valt att använda det som exempel istället för domen från högsta förvaltningsrätten. Jag bedömer inte att de två domarna är motstridiga i sak.

1.6. Avgränsningar

Uppsatsen kommer att fokusera på den autonoma miljön. Det är sannolikt att slutsatserna som dras i uppsatsen även är tillämpliga på andra politiska miljöer, då de skyddas av samma konstitutionella fri- och rättigheter. På grund av uppsatsens omfång och det faktum att uppsatsen analyserar ett fall som berör den autonoma miljön har jag valt att avgränsa uppsatsen till den och inte andra politiska miljöer. Samtidigt finns ett stort värde i framtida forskning på ämnet kopplat till andra typer av politiska miljöer.

Uppsatsen kommer inte att befatta sig med skuldfrågan i den dom som analyseras. Därför utelämnas också vissa detaljer som inte är av betydelse för uppsatsens ämne eller för läsarens behov av grundläggande förståelse för målet.

⁷ Ibid. s. 88.

⁸ HFDs dom 2021-06-28 i mål nr 5653-20.

Uppsatsen behandlar i huvudsak endast svensk rätt, och lyfter internationell rätt endast i den mån det är direkt relevant.

2.0. Gällande rätt

Det finns idag ingen kriminalisering av deltagande i kriminella organisationer. De bestämmelser som finns rörande organiserad brottslighet, och som uppsatsen kommer att behandla, är straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 6 p. brottsbalk (1962:700), de så kallade osjälvständiga brottsformerna, och 9 kap. 1 a § fjärde punkten vapenlag (1996:67).

2.1. Straffskärpningsgrunden i brottsbalk (1962:700)

Straffskärpningsgrunden i 20 kap. 2 § 6 p. BrB stadgar att det som försvårande omständighet vid bedömning av straffvärdet särskilt ska beaktas om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering. Det ska iakttas att rekvisiten: att brottet utgjort ett led i organiserad brottslighet, att brottet genomförts systematiskt och att brottet föregåtts av särskild planering är alternativa rekvisit. Det är det första alternativa rekvisitet som är relevant för uppsatsen. Rekvisitet bygger på definitionen av organiserad brottslighet, och kommer att gås igenom djupare i kapitel 3.2.

2.2. De osjälvständiga brottsformerna

De osjälvständiga brottsformerna är ett samlingsnamn för brott som i regel begås med andra gärningsmän, och har koppling till ett annat brott. Det kan röra sig om exempelvis stämpling eller förberedelse till brott och regleras av 23 kap. BrB. Dessa paragrafer har vid flera tillfällen bedömts täcka det av internationella organ ställda kravet på kriminalisering av deltagande i kriminella organisationer.

1998 antog Europarådet en gemensam åtgärd som förpliktigade medlemsstaterna att bland annat kriminalisera deltagande i kriminella organisationers verksamhet, förutsatt den deltagandes kännedom om de kriminella aktiviteterna. Samma år gjorde regeringen bedömningen att kriminaliseringen av medverkan till brott innebar att Sverige skulle leva upp till åtagandet.⁹

2002 gjorde regeringen dock bedömningen utifrån Palermokonventionens definition, en definition av organiserad brottslighet som var mycket lik den som angavs i Europarådets åtgärd 1998, att de osjälvständiga brottsformerna inte fullt ut kunde anses täcka alla

⁹ Skr. 1998/99:60 s. 265.

situationer som hade kunnat räknas som deltagande i organiserad brottslighet. Regeringen framhöll dock att de undantagsfall som inte omfattades var så pass sällsynta att explicit kriminalisering av deltagande i organiserad brottslighet inte var nödvändigt för efterlevande av konventionen.¹⁰

2.3. Vapenlagen

9 kap. 1 a § 4 p. vapenlagen stadgar att vid bedömning om vapenbrottet varit grovt ska det särskilt beaktas om "vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning". Den försvårande omständigheten som infördes 2021 är flerdimensionell, och betydelsen beror till stor del på innebörden av begreppet *miljö*. Satsens lydelse kan förstås som syftande till en fysisk miljö där brott typiskt sett begås, men den kan också förstås som syftande till en social krets.¹¹ I propositionen bakom paragrafen förtydligas bland annat att vapenbrottet bör anses fylla rekvisitet om vapnet innehafts i en bostad eller lokal som förfogats över av en eller flera personer som har anknytning till kriminella grupperingar eller nätverk, eller är involverade i annan brottslighet. Lagstiftarens syfte har alltså varit att inte enbart omfatta fysiska platser på vilka brott begås, utan även platser med anknytning till organiserad brottslighet. Nämnvärt är att paragrafen inte enbart syftar till sociala kretsar med koppling till organiserad brottslighet, utan snarare tar sikte på sociala kretsar vars medlemmar kan förväntas begå brott i framtiden eller samtidigt med vapenbrottet utifrån deras kriminella belastning. Personer med kopplingar till organiserad brottslighet används dock i förslaget bakom paragrafen som ett typexempel på personer som kan förväntas begå brott i framtiden.¹²

Ett annat exempel på lagtext som kan träffa organiserad brottslighet är 6 a § 4 p. lag 2000:1225 om straff för smuggling som anger att vapensmugglingsbrott som "annars varit av särskilt farlig art" anses vara grovt. Punkten är mycket vagt formulerad men är enligt förarbeten ämnad att förstås på samma sätt som bestämmelsen i 9 kap. 1 a § 4 p. vapenlagen, och fordrar således också en förståelse för begreppet organiserad brottslighet.¹³

Varken förarbeten, lagtext i vapenlagen eller lagtext i Lag 2000:1225 om straff för smuggling innehåller en egen definition av organiserad brottslighet, kriminella nätverk eller någonting

¹⁰ Prop. 2002/03:146 s. 32.

¹¹ Berg, Vapenlag (1996:67) 9 kap. 1 a § 4 p., Karnov (JUNO).

¹² Prop. 2019/20:200 s. 70.

¹³ Åberg, Lagen om straff för smuggling (2000:1225) 6 a § 4 p., Karnov (JUNO).

motsvarande. Det närmsta en angivelse av definition som förekommer är enstaka hänvisning till straffskärpningsgrunden i brottsbalken, då regeringen i en proposition antyder att samma personkrets omfattas.¹⁴ I övrigt får man utläsa innebörden av kriminell miljö i lagpraxis.

I mål B 732-18 från Solna tingsrätt, som i relevanta aspekter senare fastställdes av Svea Hovrätt, står domstolen inför en bedömning av huruvida ett vapenbrott är att betrakta som grovt på grund av miljön det har begåtts i. Genom utredningen framgår det att den tilltalade har kopplingar till *Shottaz*, som beskrivs som en våldsam och kriminell gruppering. För att nå slutsatsen att *Shottaz* är en kriminell miljö utgår hovrätten från uppgifter lämnade av en polisinspektör. Han menar att *Shottaz* är en gruppering (flera personer) med en gemensam historia (långvarighet) som har varit inblandad i en konflikt som har lett till flera mord (en historia av allvarlig brottslighet).¹⁵ Vidare läggs stort fokus i domen på att de tilltalade har burit skyddsvästar, vilket domstolen menar tyder på att vapnen kan befaras komma till brottslig användning.¹⁶ Läsaren kan bilda sig en förståelse för hur begreppet *kriminell miljö* används i en kontext där 9 kap. 1 a § 4 p. vapenlagen ska tillämpas. Nämnvärt är att fokus tycks ligga på risken för framtida brottslighet snarare än historisk brottslighet, även om det senare också får betydelse i bedömningen av huruvida framtida brottslighet är sannolik.

Det ska observeras att paragraflydelsen "i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning" inte uteslutande syftar till organiserad brottslighet.¹⁷ Att lagstiftaren har valt en sådan formulering innebär att även andra grupper omfattas av paragrafen. Detta lämnar också möjlighet för domar att tolkas så att sådana miljöer som bedömts omfattas av lydelsen inte nödvändigtvis bör betraktas som organiserad brottslighet.

2.4. Föreningsfriheten

I 2 kap. 1 § Regeringsformen stadgas föreningsfriheten som en grundläggande fri- och rättighet och en del av åsiktsfriheten. Dessa fri- och rättigheter går att begränsa genom lag i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. 20-24 §§ Regeringsformen. Sådana begränsningar ska göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle, får aldrig vara för långtgående och får inte utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen enligt 2 kap. 21 § Regeringsformen. I 2 kap. 24 § Regeringsformen anges att föreningsfriheten får

¹⁴ Prop. 2011/12:109 s. 19.

¹⁵ Solna Tingsrätt Mål nr. B 732-18 s. 39.

¹⁶ Ibid. s. 51.

¹⁷ Prop 2019/20:200 s 70.

begränsas för sammanslutningar som ägnar sig åt eller stödjer terrorism, verksamhet av militär natur eller förföljelse av en skyddad folkgrupp. Åsiktsfriheten förklaras i 1 kap. 1 § Regeringsformen vara grundläggande för den svenska demokratin.

3.0. Hur kan förslaget på kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar utformas?

Enligt Kommittédirektiv 2025:28 ska en utredare analysera ett förslag på en grundlagsändring som lämnades av 2023 års fri- och rättighetskommitté (SOU 2025:2 s. 213-269), lämna ett förslag på hur kriminalisering av samröre med kriminella sammanslutningar kan genomföras samt lämna nödvändiga författningsförslag. Regeringen öppnar också för att kriminalisera samröre med de berörda organisationerna på sätt som inte begränsas till aktivt deltagande eller medlemskap, på ett sätt som liknar kriminaliseringen av samröre med terrororganisationer.¹⁸ Utredningen ska redovisas den 13 februari 2026.

3.1. Vilka syften har angetts för förslaget?

I Kommittédirektiv 2025:28 anges att syftet med utredningen är att ge brottsbekämpande myndigheter effektivare verktyg för att bryta en av kommittén identifierad samhällsutveckling som innebär att den organiserade brottsligheten i Sverige blir såväl grövre som allt mer utbredd. Regeringen identifierar hotet från den organiserade brottsligheten som systemhotande, och menar därför att det krävs nya sätt att bekämpa den organiserade brottsligheten. Utredningen ska åstadkomma detta genom förslag på ändringar i lagen, så att den omfattar alla typer av straffvärda handlingar kopplade till organiserad brottslighet.¹⁹

Med straffvärda handlingar menar kommittén sådana handlingar som bidrar till en sammanslutnings förmåga att begå brott, och handlingar som legitimerar eller upprätthåller kriminella sammanslutningar. I direktivet anges att sådana handlingar inte nödvändigtvis är brottsliga i sig, men att de bidrar till brottslighet och således är straffvärda.²⁰

3.2. Vilka grupper är lagen avsedd att omfatta

Eftersom det inte finns en legaldefinition för varken begreppet organiserad brottslighet eller kriminellt nätverk måste begreppen definieras i lagtext eller förarbeten för att bära betydelse i framtida lagstiftning. I SOU 2025:2 har 2023 års fri- och rättighetskommitté nämnt två svenska definitioner av begreppet *organiserad brottslighet* och en definition av begreppet *kriminellt nätverk*, samt två sätt att definiera organiserad brottslighet utifrån internationella

¹⁸ Dir 2025:28 s.5.

¹⁹ Ibid. s. 1-2.

²⁰ Ibid. s. 2-3.

definitioner.²¹ Genom en samlad förståelse av definitionerna som lyfts av 2023 års fri- och rättighetskommitté och den som angivits i Kommittédirektiv 2025:28 kan läsaren sannolikt skapa sig en bild av vilka grupper som kan omfattas av lagstiftningen.

I kommittédirektiv 2025:28 anger regeringen att utredningens syfte är att ta fram lagstiftning som möjliggör kriminalisering av grupper som “ägnar sig åt allvarlig brottslighet för att uppnå ekonomisk eller annan otillbörlig vinning” efter att den grundlagsändring som föreslagits i SOU 2025:2 blivit gällande rätt.²²

Den första definitionen som tas upp i SOU 2025:2 av begreppet organiserad brottslighet kommer från den särskilda straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 6 p. BrB som stadgar att en försvårande omständighet är om brottet har “utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering”. I Jack Ågrens lagkommentar till punkten kan utläsas en förklaring av vad begreppet *organiserad form* betyder i detta sammanhang. Han menar att brottet ska ha begåtts “inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott”²³. I propositionen bakom bestämmelsen förtydligas vidare att sammanslutningen i fråga ska ha haft som syfte att begå brott, och att brottet som utreds ska ha ett naturligt samband med den brottslighet som varit strukturens syfte.²⁴ En definition enligt 29 kap. 2 § 6 p. BrB kräver alltså upprepad brottslighet alternativt tilltänkt brottslighet av flera personer under lång tid.

Den andra definitionen som lyfts i betänkandet för begreppet organiserad brottslighet är den myndighetsgemensamma definitionen som presenterades av polismyndigheten i en rapport 2024. Definitionen beskriver organiserad brottslighet utifrån fyra rekvisit. Dels ska det röra sig om två eller flera personer, dels ska brottsligheten bestå varaktigt och “över tid”, dels ska personerna begå allvarliga brott i samarbete med varandra, och dels ska syftet med brottsligheten vara ekonomisk vinning.²⁵ Den myndighetsgemensamma definitionen skiljer sig från legaldefinitionen i 29 kap. 2 § BrB i det att den dels ställer krav på varaktighet i samverkan, dels på allvarligheten i brotten, och dels på att syftet med brottsligheten ska vara

²¹ SOU 2025:2 s.232-234.

²² Dir 2025:28 s. 4.

²³ Ågren, Brottsbalk 1962:700 29 kap. 2 § 6p., Karnov (JUNO).

²⁴ Prop. 2009/10:147 s. 43.

²⁵ Polismyndigheten 2024, *Myndigheter i samverkan mot den organiserade brottsligheten 2023* s. 11-12.

ekonomisk vinning. Samtidigt förutsätter den myndighetsgemensamma definitionen upprepad brottslighet, men kräver inte att gruppens syfte är att begå brott. Den myndighetsgemensamma definitionen omfattar alltså även grupperingar med legal verksamhet, förutsatt förekomsten av allvarlig brottslighet inom gruppen.

Den första internationella definitionen som lyfts i betänkandet grundar sig i en sammanställning hämtad ur prop. 2015/16:113, som i sin tur sammanställer två europarättsliga definitioner²⁶ och en definition hämtad ur Palermokonventionen. Definitionen bygger på likheter mellan dokumenten i form av fem kriterier som har identifierats av regeringen. Definitionens första kriterium är att det rör sig om en strukturerad sammanslutning som består av minst tre personer. Det andra kriteriet är att personerna agerar i samförstånd. Det tredje kriteriet är att gruppen agerar i syfte att begå brott. Det fjärde kriteriet är att brotten som gruppen begår alternativt ämnar begå kan föranleda fyra års fängelse eller mer. Det femte kriteriet är att syftet med gruppens agerande är att uppnå ekonomisk eller annan materiell vinning.²⁷ Denna definition utmärker sig dels genom att ställa krav på minst tre medverkande, dels genom att kräva att handlingarna genomförs i syfte att uppnå ekonomisk eller materiell vinning. Slutligen skiljer sig definitionen från ovan nämnda definitioner genom att ange att de tilltänkta brotten kan föranleda fyra års fängelse eller mer, och därigenom specificerar allvarlighetsgraden.

Den andra internationella definitionen som lyfts i betänkandet är en lista med elva kriterier som används av EU för att definiera organiserad brottslighet. För att anses vara organiserad brottslighet måste en gruppering uppfylla minst sex av kriterierna. Utav de elva kriterierna är kriterium nummer ett, tre, fem och elva obligatoriska.

- “1. samarbete mellan fler än två personer,
2. egna tilldelade uppgifter åt var och en,
3. lång eller obegränsad utsträckning i tiden,
4. någon form av disciplin och kontroll,
5. misstanke om allvarliga kriminella handlingar,
6. verksamhet på internationell nivå,
7. användande av våld eller andra metoder för hot,
8. användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer,

²⁶ Rådets gemensamma åtgärd 98/733/RIF; Rådets rambeslut 2008/841/RIF.

²⁷ Prop. 2015/16:113 s. 32.

- 9. deltagande i penningtvätt,
- 10. otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter, eller ekonomin,
- 11. strävan efter vinning och/eller makt.²⁸

Den sistnämnda definitionen skiljer sig från övriga i att den ställer väldigt specifika krav på organisationens struktur. Vidare anger definitionens elfte kriterium ett krav på att gruppen ska ha en strävan efter vinning och/eller makt, istället för att utgöra ett krav på vinstsyfte.

Punktlistans inkludering av strävan efter makt innebär dock att definitionen omfattar fler grupper än vad andra definitioner gör, då makt potentiellt kan vinnas på andra sätt än genom materiell eller ekonomisk vinning.

Betänkandet förklarar begreppet kriminellt nätverk genom en hänvisning till SOU 2021:68, i vilket begreppet kriminella nätverk definieras som synonymt med begreppet organiserad brottslighet, bortsett från att det inte nödvändigtvis ställer samma krav på struktur och varaktighet som begreppet organiserad brottslighet.²⁹

Sammanfattningsvis kan sägas om samtliga definitioner att det ska röra sig om ett flertal personer som samverkar med någon form av struktur, antingen med en vilja att begå brott eller en historia av upprepad gemensam brottslighet. En majoritet av definitionerna inkluderar också kriteriet vinstsyfte, men variation förekommer vad gäller vilken typ av vinst som brottsligheten måste syfta till. Både betänkandet och kommittédirektivet lyfter behovet av en bred definition som omfattar även kriminella grupperingar som är hierarkiska i lägre grad, vilket tyder på att kravet på struktur lär vara mindre specificerat än i den punktlista som används inom EU. Det ska också påpekas att en del av definitionerna föreskriver att gruppens syfte är att begå brott, och att andra definitioner föreskriver upprepad brottslighet. Skillnaden mellan de två formuleringarna är förhållandevis stor, då de i teorin kan omfatta respektive utesluta typer av grupper av separat karaktär.

²⁸ SOU 2025:2 s. 234.

²⁹ SOU 2021:68 s. 53-54.

4.0. Vilka slutsatser kan dras från Göta hovrätts dom B 1938-19 om framtida rätt?

4.1. Bakgrund och målet överlag

Det ska främst beaktas att målet i fråga är en tingsrättsdom, som överklagats och i relevanta avseenden bekräftats av en hovrätt. Rättskällevärdet är således förhållandevis lågt. Till detta hör att domen är unik i bedömningen som görs kring den autonoma miljön som likställt organiserad brottslighet. Domen kan bäst förstås som ett exempel på en tolkning av gällande rätt som skulle kunna reproduceras i framtida tolkningar av den lag som är tänkt att tillkomma för att kriminalisera deltagande i kriminella gäng.

I juni 2018 upptäckte två inbrottstjuvar fem halvautomatiska gevär med tillhörande ammunition och polisuniformer i en container och i en påse i ett buskage utanför Taberg i Jönköpings län, vilket de polisanmälde. Containern hade hyrts ut till den tilltalade J.L..³⁰ Senare hittades ytterligare vapendelar, ammunition och ett kamouflagenät i en väska i Jönköping, som kopplades samman med övriga fynd i Taberg.³¹

Tingsrätten framlade bland annat att J.L. var politiskt intresserad. Vidare anfördes även att J.L. varit misstänkt för våldsbrott tidigare i samband med en första maj-demonstration, men att han inte dömdes för brotten.³² Detta skulle få betydelse längre fram i domen, då domstolen skulle besluta om huruvida vapnen innehafts i en miljö där de typiskt sett kunde befaras komma till brottslig användning.

Efter att ha fastställt J.L.s skuld i frågan prövade tingsrätten frågan om brottsrubricering utifrån de då fyra grunderna i 9 kap. 1 a § vapenlagen. Vid tidpunkten för domen hade den fjärde punkten, som avser innehav i kriminella miljöer, inte införts ännu. Istället omfattades bestämmelsen om försvårande omständighet vid innehav i kriminella miljöer av den dåvarande 9 kap. 1 a § 4p. vapenlagen, som har samma lydelse som paragrafens nuvarande femte punkt. Enligt förarbetena till vapenlagen kunde ett vapeninnehav i en kriminell miljö innebära att vapenbrottet var av särskilt farlig art.³³

³⁰ Jönköpings tingsrätt, Mål nr. B 2199-18, 2019-05-22 s. 4-6.

³¹ Ibid. s. 6.

³² Ibid s. 7.

³³ Ibid. s. 36.

Av störst intresse för uppsatsen blir tingsrättens resonemang om den kriminella miljön. J.L. anklagades av åklagaren för att tillhöra den så kallade *autonoma miljön*. Den autonoma miljön förstås av domstolen utifrån utlåtanden från Säpo, som beskrev det som “[en miljö som] utgörs av individer, nätverk och organisationer som vill skapa ett stats- och klasslöst samhälle samt bekämpa orättvisor och fascism i alla dess former.” Vidare menade samma sakkunniga att den autonoma miljön är kritisk mot dagens demokratiska system och kapitalismen, och att den är ideologiskt revolutionär. Den sakkunniga påstod att brottsliga aktiviteter därför är en central del av miljön, på grund av den bristande tron på det parlamentariska systemet. Dessa brottsliga aktiviteter, förklarade den sakkunniga, kunde bestå av bland annat våld i syfte att förmå offret att upphöra med sitt engagemang i politiska frågor eller verksamheter. Redogörelsen avslutas med en förklaring att inte alla medlemmar i den autonoma miljön själva begår brott, men att flera av dem stöder och underlättar brottsligheten på flera sätt.³⁴

Tingsrätten gjorde därför bedömningen att J.L. hade begått vapenbrottet³⁵, och att det hade innehaft i en miljö där de kunde befaras komma till brottslig användning, då det begicks av en person som de fastställde tillhör den autonoma miljön.³⁶ Efter en överklagandeprocess dömdes J.L. för grovt vapenbrott av hovrätten.³⁷

4.2. Sambandet mellan den autonoma miljön och begreppet *kriminell miljö*

Med hänsyn till att tingsrätten i Mål B 2199-18 (Jönköpings tingsrätt) inte lyfter någon tidigare brottslighet för vilken J.L. dömts,³⁸ och att ingen annan än J.L. och de två inbrottstjuvar som anmält brottet haft tillgång till platsen som vapnen förvarades på,³⁹ bör man kunna anta att 9 kap. 1 a § 4 p. vapenlagen inte kunnat göras gällande på grund av någon särskild persons kriminella belastning. Därför måste målet läsas så att den autonoma miljön tillskrivs samma betydelse som *kriminell miljö* i förarbetena till 9 kap. 1 a § 4 p. vapenlagen.⁴⁰

³⁴ Ibid. s. 37-38.

³⁵ Ibid. s. 31.

³⁶ Ibid. s. 42.

³⁷ Göta hovrätt, Mål nr. B 1938-19, 2019-07-29 s. 1-9.

³⁸ Jönköpings tingsrätt, Mål nr. B 2199-18, 2019-05-22 s. 7.

³⁹ Ibid. s. 17.

⁴⁰ Prop. 2019/20:200 s. 70.

Ur den sakkunniges beskrivning av den autonoma miljön⁴¹ kan utläsas ett antal kriterier som uppfylls, lika de som angivits i de olika definitionerna för organiserad brottslighet som lyfts i kapitel 3.2. av denna uppsats. Dels beskrivs det som en miljö som utgörs av flera individer, nätverk och organisationer, vilket uppfyller kravet på flera inblandade. Det utgör också till viss del en uppfyllelse av kriteriet som kräver viss struktur, även om beskrivningen inte antyder att individerna, nätverken och organisationerna nödvändigtvis arbetar tillsammans. Istället talar den sakkunnige om ett gemensamt syfte.⁴² Detta gemensamma syfte ska inte förväxlas med det rekvisit som återfinns i flera av definitionerna, då definitionerna ställer krav på ett gemensamt syfte att begå brott.

Nästa kriterium som utpekats av den sakkunnige i målet är att brottsligheten är central för den autonoma miljön, då gemensamt för miljön är en kritik av kapitalismen, dagens demokratiska system, och således konventionella medel för att uppnå politiska mål. Brottsligheten beskrivs också som i vissa fall våldsam. Genom att peka ut brottslighet som central för miljön fyller den sakkunnige kriteriet som ställer krav på upprepad eller kontinuerlig brottslighet. Att brottsligheten ibland är våldsam innebär att även kravet på allvarlig brottslighet, som ställs i vissa definitioner, uppfylls.

Beskrivningen av den autonoma miljön skiljer sig från samtliga definitioner i att den inte pekas ut som driven av syftet att begå brott för ekonomisk eller materiell vinning, utan snarare för att uppnå politiska mål. De definitioner som innefattar ospecificerad vinning eller vinning av makt som syftet bakom den organiserade brottsligheten skulle emellertid kunna förstås så att de omfattar även ideologisk och politisk vinning. I det fallet kan den autonoma rörelsen omfattas av förslaget till kriminalisering av deltagande i kriminella gäng.

Center mot våldsbejakande extremism beskriver den autonoma miljön i en rapport 2021 som kännetecknat av löst sammansatta nätverk och grupper som enas i ideologisk övertygelse. CVE menar att organisationerna ofta står utan tydlig struktur med formella medlemskap eller hierarkier.⁴³ Vidare menar CVE att brott begås av personer inom miljön, men ofta av ensamagerande gärningsmän eller i andra sammanhang än direkt kopplade till organisationer eller nätverk.⁴⁴ Frågan om våldsanvändning framhålls i rapporten som splittrande för miljön,

⁴¹ Jönköpings tingsrätt, Mål nr. B 2199-18, 2019-05-22 s. 31.

⁴² Ibid s. 37

⁴³ Center mot våldsbejakande extremism (2020) s. 32

⁴⁴ Ibid. s. 33, 41-42.

då delar av den autonoma miljön menar att våldsanvändning är acceptabelt, delar menar att endast våld mot egendom är acceptabelt, och delar av rörelsen menar att det är fel att begå våldsbrott.⁴⁵

⁴⁵ Ibid. s. 22-23.

5.0. Vilken straffrättslig reglering och vilka skydd av politiska miljöer finns idag?

5.1. Föreningsfriheten

Regeringen konstaterar i Kommittédirektiv 2025:28 att en kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar måste vara förenlig med regeringsformens krav på rättighetsbegränsande lagstiftning såväl som med EKMR och relevanta FN konventioner. 2023 års fri- och rättighetskommitté har föreslagit en begränsning av föreningsfriheten och den nya lagstiftningen är tänkt att, genom att förhålla sig till den begränsningen, uppnå dessa krav.⁴⁶

Föreningsfriheten anger inga krav på laglighet för föreningars syften.⁴⁷ Detta framhålls av Thomas Bull och Anna Jonsson Cornell, som hänvisar till lagrådets uttalande inför kriminalisering av deltagande i terrororganisationer. Författarna påpekar att brottsliga handlingar är straffbelagda och att föreningsfriheten inte utgör något hinder mot att straffa den som begår en brottslig gärning, utan tar sikte på rätten att ingå sammanslutningar.⁴⁸

Föreningsfrihetens status som grundläggande fri- och rättighet och som en viktig del av åsiktsfriheten innebär att den bär ett relativt mycket högt skyddsvärde, därav är kraven som ställs på eventuella begränsningar mycket höga. Bull och Jonsson Cornell framhåller proportionalitetsprövningen som ska göras enligt 2 kap. 21 § Regeringsformen, och menar att kraven på tydlighet och konkretion däri är högt ställda för att bibehålla god rättssäkerhet.⁴⁹ En brist på tydlighet och konkretion riskerar att innebära en maktförskjutning från politiker till domstolar vad gäller definitionsfrågor. Bull och Jonsson Cornell framhåller i sin artikel att ett förbud mot rasistiska organisationer lämnar det till domstolen att bedöma vad en rasistisk organisation är, vilket de menar borde vara en politisk fråga. De befärar att det skulle kunna urholka förtroendet för domstolarna, sätta rättssäkerheten i fara och politisera domstolarna.⁵⁰ Detsamma torde gälla för andra odefinierade begrepp såsom *organiserad brottslighet* eller *kriminellt gäng*.

⁴⁶ Dir 2025:28 s. 5.

⁴⁷ Jfr. Prop- 2019/20:36 s. 99-100.

⁴⁸ Bull, Jonsson Cornell (2020) s. 516.

⁴⁹ Ibid. s. 517.

⁵⁰ Ibid. s. 533.

5.2. Lagrådets syn på kriminalisering av samröre med terrororganisationer

Då det lagrådsyttrande som här behandlas är lämnat på ett annat lagförslag än det uppsatsen berör är det viktigt att iaktta att inte alla dess överväganden går att tillämpa direkt på ämnet. Jag har därför valt att endast lyfta det som jag bedömer relevant och tillämpligt till förslaget till kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar.

Regeringen framförde i lagrådsremissen en argumentation som byggde på att föreningsfriheten inte skulle anses inskränkt av lagförslaget, då de menade att föreningsfriheten endast var tillämplig på sammanslutningar med legal verksamhet. Lagrådet framförde i sitt remissvar skarp kritik mot det synsättet, vilket föranledde en grundlagsändring.⁵¹ Som en del av resonemanget framförde lagrådet att andra grundlagsskyddade fri- och rättigheter innehåller särskilda ventiler för inskränkande av fri- och rättigheterna vid akuta fall, samtidigt som motsvarande ventil saknas i föreningsfriheten. Detta, menade lagrådet, tyder på att lagstiftaren syftat till att föreningsfriheten ska tolkas uttömmande och att skyddet för föreningsfriheten är ämnat att vara långtgående.⁵²

Vidare yttrade lagrådet en oro över att den syn på föreningsfriheten som präglade regeringens lagrådsremiss riskerade att ge staten väsentligt utökade möjligheter att ingripa mot organisationer av många olika slag, vilket skulle skada tilliten till grundlagsskyddet generellt. Bland annat, menade lagrådet, hade en syn på föreningsfriheten som endast skyddande legala verksamheter kunnat innebära att fackföreningar som utlyser vildstrejker eller organisationer som använder sig av civil olydnad också förlorar sitt skydd.⁵³

Slutligen tog lagrådet också upp att deltagande som rekvisit är svåravgränsat. Lagrådet lyfte som exempel en teoretisk kvinna som tar hand om sina barn, och därigenom dels fostrar sitt barn i familjens antidemokratiska ideologi, och dels möjliggör för andra i familjen att ägna mer tid åt den problematiska verksamheten i den kriminaliserade gruppen. Därigenom har den teoretiska kvinnan medverkat till organisationens problematiska verksamhet, och bör således dömas för ett deltagandebrott för att hon tagit hand om sina barn. Regeringen lämnade sammanfattningsvis som svar att situationen bör undantas från deltagandebrott i den

⁵¹ Prop 2019/20:36 s. 98-108.

⁵² Ibid. s.102.

⁵³ Ibid s.105.

mån det inte övergår i vad som måste anses orimligt, då mammor måste tillåtas ta hand om sina barn.⁵⁴

⁵⁴ Ibid s.106.

6.0. Reflektion och Analys

En central fråga för huruvida politiska miljöer som exempelvis den autonoma miljön kan komma att omfattas av kriminaliseringen är hur begreppet *kriminella sammanslutningar* definieras. Definitionen bör kunna antas utgå från definitionerna som angavs av 2023 års fri- och rättighetskommitté, och antingen ta formen av en av dessa eller utgöra en kombination av flera av dem. Alternativt låter lagstiftaren begreppet vara odefinierat, och lämnar det till domstolarna att utifrån förarbetena tolka begreppet. Med tanke på att lagförslagen innebär en inskränkning av föreningsfriheten anser jag att det är osannolikt att begreppet skulle lämnas odefinierat.

Mellan definitionerna som anges i lagförslaget är variationen störst och mest relevant vad gäller syfteskraven som anges för brottsligheten, kraven på huruvida gruppens syfte ska vara att begå brott och strukturkraven. Den definition som anges i lagtext, om en sådan definition anges, lär likna de mindre uttömmande definitionerna vad gäller strukturkraven. I syftesbeskrivningen som angavs i direktivet framgår det tydligt att regeringen önskar omfatta även de kriminella nätverken, som särskiljer sig genom en avsaknad av tydlig struktur.

Skillnaden i praktiken mellan en definition som föreskriver att sammanslutningens syfte är att begå brott tillsammans, och en definition som föreskriver upprepad brottslighet är förhållandevis stor. Den förstnämnda ställer inte krav på redan begången brottslighet utan tar sikte på det kriminella uppsåtet, och blir på så sätt ett slags överskjutande uppsåtsrekvisit. Detta hade fått som effekt att grupper som inte har bildats för att begå brott tillsammans inte omfattas. Den förstnämnda definitionen kan dock tänkas missa ett flertal sammanslutningar som är syftesenliga med lagen enligt förarbetena. Ett sådant exempel skulle kunna vara en vänskapskrets som har varit en sammanslutning sedan barndomen och därför inte har bildats i syfte att begå brott, men som har tagit för vana att försörja sig gemensamt genom kriminella handlingar. Problematiken med en definition utan detta kriterium, men som ställer upp kravet på upprepad brottslighet, är att den istället omfattar en större personkrets än den som torde vara åsyftad. Utan kravet på ett brottsligt syfte till sammanslutningen omfattas även grupper som av andra skäl har tenderat att begå brott tillsammans. Exempel som hör till den gruppen är supportergrupper till fotbollslag, som ibland har kriminella element⁵⁵, och politiska miljöer såsom den i uppsatsen tidigare nämnda autonoma miljön. Dessa grupper samlas av andra

⁵⁵ Jfr. Nordqvist (2008)

syften än brottsliga. Det kan därför inte antas att medlemmarna har haft uppsåt att ingå en kriminell organisation. Kriterierna är dock inte nödvändigtvis ömsesidigt uteslutande. En kombination av definitionerna som innehåller såväl ett överskjutande uppsåtsrekvisit som ett krav på upprepad brottslighet hade i teorin kunnat minimera oönskade effekter på föreningsfriheten.

Kravet på syftet för brottsligheten är också av relevans. Distinktionen mellan krav på brott för ekonomisk vinning, brott för att vinna makt, brott för ekonomisk "eller annan materiell vinning" och en definition utan motsvarande kriterium är mycket stor. I det fall lagstiftaren antar en formulering lik den som anger krav på ekonomisk vinning som brottssyfte, eller eventuellt vid en som också omfattar annan materiell vinning, utesluts sammanslutningar som inte begår brott som ett ekonomiskt företag. Alternativet, alltså att inte inkludera ett sådant kriterium i definitionen av organiserad brottslighet, innebär att definitionen även omfattar bland annat politiska grupperingar som begår brott i syfte att uppnå sina politiska mål, terrororganisationer som annars omfattas av annan lagstiftning och fackföreningar som utlöser vildstrejk i syfte att skydda sina medlemmars arbetsrättsliga intressen. Dessa är grupper som ingendera är förenliga med syftet bakom lagförslaget. Formuleringen som föreskriver en strävan efter makt som syfte är mycket vag, då *makt* kan ha många olika betydelser. Den får därför tillskrivas samma värde som en avsaknad av kravet, annat än att brottsligheten inte ska vara spontan och utan mening.

Beskrivningen av den autonoma miljön som används i Göta hovrätts dom B 1938-19 framställer den autonoma miljön som en sammansättning av grupper, rörelser och individer. Dessa enas i bland annat kampanjer och kraftsamlingar för gemensamma politiska mål av olika slag. Under dessa kampanjer med mera används ibland brottsliga medel. Brottsligheten utpekas som central för miljön, då den präglas av en kritik mot parlamentarisk demokrati och konventionella medel för samhällsförändring. CVE menar att den grova brottsligheten som förekommer inom den autonoma miljön ofta utförs av ensamagerande gärningsmän. Vidare menar de att personer inom den autonoma miljön ibland även begår brott kopplade till andra sammanhang än det politiska. Dessa beskrivningar av miljön får antas representera rättsväsendets syn på miljön som helhet, och eventuella bedömningar vad gäller kriminalisering lär utgå från liknande underlag. Med bakgrund av resonemanget kring de tre varierande kriterierna ovan blir det i min mening tydligt att den autonoma miljön utgör ett gränsfall som beroende på definitionen av organiserad brottslighet i en framtida

kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar antingen omfattas eller inte omfattas av lagen.

Med utgångspunkt i den definition som anges i CVEs rapport “Den autonoma miljön - en kunskapsöversikt” kan ramarna för definitionen innefatta ett flertal grupperingar som präglas av systemkritik, antiparlamentariska värderingar och en misstro till staten och konventionella medel och som använder sig av brottsliga medel för att uppnå sina politiska och ideologiska mål. Ett exempel på en sådan grupp är Återställ Våtmarker,⁵⁶ som sedan en trafikblockad 2022⁵⁷ har förekommit i ett antal nyhetsreportage genom sina politiska aktioner ägnade att rädda Sveriges våtmarker. På grund av organisationens aktioner har medlemmar stått åtalade för bland annat sabotage. Om en grupp som Återställ Våtmarker, som uttryckligen tar ställning mot våldsutövning och vars syften är helt fränkopplade egen vinning faller under definitionen för den autonoma miljön, och denna anses fylla kraven för en kriminell sammanslutning i enlighet med Göta hovrätts dom B 1938-19, menar jag att lagförslaget innebär en väsentlig inskränkning av föreningsfriheten.

Syftet med lagförslaget är att kunna förhindra det ökade hotet som identifierats från kriminella organisationer genom att straffa personer som utan att begå brottsliga handlingar bidrar till organisationernas verksamheter. Regeringen har identifierat problemet som systemhotande på grund av de allvarliga brott som begås och det hot brottsligheten utgör för individer och samhället. Lagstiftningen utgör en inskränkning av föreningsfriheten, som är en mycket viktig grundlag på vilken andra fri- och rättigheter till viss del vilar, men den får likt Thomas Bull och Anna Jonsson Cornell uttryckte sig inte betraktas som en självmordspakt⁵⁸ och måste därför kunna inskränkas i de fall det är demokratiskt försvarbart. Då brottsliga handlingar är kriminaliserade oberoende av den föreslagna lagen utgör förslaget en kriminalisering enbart av deltagandet i organisationens övriga verksamhet. Med bakgrund av det, föreningsfrihetens skyddsvärde och de anmärkningar som gjordes av lagrådet på förslaget till kriminalisering av deltagande i terrororganisationer menar jag att en

⁵⁶ Se “Om oss”, Återställ Våtmarker, (u.å.), <https://aterstallvatmarker.se/om-oss/om-oss> för organisationens beskrivning av sina värderingar.

⁵⁷ Sandra Tottie och Ellen Pan, “Högsta domstolen friar aktivisterna som blockerade E4 från sabotage”, *SVT Nyheter Stockholm*, 9 Juli 2025, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/hogsta-domstolen-meddelar-dom-mot-aktivisterna-som-blockerade-e4an-svt-reder-ut>.

⁵⁸ Bull, Jonsson Cornell (2020) s. 521.

kriminalisering som omfattar kriminella miljöer vars syfte och verksamhet inte är i huvudsak brottsliga hade inneburit en för stor inskränkning av föreningsfriheten.

För att undvika att lagen omfattar dessa grupper och får en så stor påverkan på de grundläggande fri- och rättigheterna är det viktigt att lagstiftaren definierar den berörda gruppen klart och otvetydigt, och att de inkluderar kriterier som ställer krav på brottsligt syfte för gruppens bildande, upprepade brottslighet och en brottslighet motiverad av strävan efter ekonomisk eller annan materiell vinning.

7.0. Slutsats

Av kommittédirektivet och statens offentliga utredning att döma kan gängbegreppet komma att omfatta även politiska miljöer i vilka brott ses som ett legitimt medel för politisk förändring, beroende på hur lagstiftaren väljer att definiera begreppet. Med hänsyn till syftet med lagen, till betydelsen av ett starkt skydd för föreningsfriheten och till de berörda politiska miljöernas omfattning är det viktigt att lagstiftaren ställer upp tydliga kriterier för vilka grupper som ska träffas av kriminaliseringen, så att ingreppet i föreningsfriheten inte blir för stort.

8.0. Käll- och Litteraturförteckning

Litteratur

Berg, Vapenlag (1996:67) 9 kap. 1 a § 4 p., Karnov (JUNO) [besökt 30/11-2025].

Cameron, Iain, Ruotsi, Mikael, Taube, Caroline, Jonsson Cornell, Anna och Andréasson, Reidar (2025). *Grundläggande juridisk metod*. Uppsala: Iustus förlag.

Cronenberger, Sophie (2022). 'Kriminalisering av deltagande i kriminella gäng - Ett effektivt sätt att bekämpa gängkriminalitet eller ett slag i luften?' [Examensarbete, Juridiska institutionen, Uppsala universitet]. DiVA. Tillgänglig på <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1726809/FULLTEXT01.pdf> [besökt 21/12-2025].

Åberg, Lagen om straff för smuggling (2000:1225) 6 a § 4 p., Karnov (JUNO) [besökt 30/11-2025].

Ågren, Brottsbalk 1962:700 29 kap. 2 § 6p., Karnov (JUNO) [besökt 24-11-2025].

Myndighetsrapporter

Center mot våldsbejakande extremism, CVE (2020), *Den autonoma miljön - En kunskapsöversikt*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Tillgänglig på <https://cve.se/publikationer/denautonomamiljonenkunskapsoversikt.5.843740f184cc4e52fa113d.html> [besökt 16/12-2025].

Nordqvist, Lin, Brottsförebyggande rådet, Brå (2008), *Strategier mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar - En kunskapssammanställning*. Rapport 2008:20. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Tillgänglig på <https://bra.se/rapporter/arkiv/2008-09-12-strategier-mot-fotbollsrelaterade-ordningsstorningar> [besökt 20/12-2025].

Polismyndigheten (2024), *Myndigheter i samverkan mot den organiserade brottsligheten 2023*. Stockholm: Polismyndigheten. Tillgängligt på

<https://polisen.se/siteassets/dokument/organiserad_brottslighet/myndigheter-i-samverkan-mot-den-organiserade-brottsligheten-2023.pdf> [besökt 28/11-2025].

Offentligt tryck

Kommittédirektiv

Dir 2025:28 Kriminalisering av deltagande i kriminella sammanslutningar.

Utredningsbetänkanden

SOU 2021:68 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.

SOU 2025:2 Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter.

Propositioner och regeringsskrivelser

Skr. 1998/99:60 Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen under 1998.

Prop. 2002/03:146 Sveriges tillträde till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet.

Prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m..

Prop. 2011/12:109 Vissa åtgärder mot illegala vapen.

Prop. 2015/16:113 Bättre straffrättsliga verktyg mot organiserad brottslighet.

Prop. 2019/20:36 Ett särskilt straffansvar för samröre med en terroristorganisation.

Prop. 2019/20:200 En strängare syn på hantering av vapen och explosiva varor.

Internationell rätt och EU-rätt

Rådets gemensamma åtgärd av den 21 december 1998 om att göra deltagande i en kriminell organisation i Europeiska unionens medlemsstater till ett brott, 98/733/RIF.

Rådets rambeslut av den 24 oktober 2008 om kampen mot organiserad brottslighet, 2008/841/RIF.

Rättsfall

Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten)

HFD, dom 2021 i mål nr. 5653-20.

Hovrättsdomar

Göta hovrätt, dom 2019-07-29 i mål nr B 1938-19.

Tingsrättsdomar

Solna Tingsrätt, dom 2018-06-29 i mål nr B 732-18.

Jönköpings tingsrätt, dom 2019-05-22 i mål nr B 2199-18.

Övrigt

Bull, Thomas och Jonsson Cornell, Anna (2020), "Föreningsfrihet och förbud mot rasistiska organisationer - några rättsliga iakttagelser och en rättspolitisk spaning." *Svensk Juristtidning* s. 515-533, tillgänglig på <<https://svjt.se/svjt/2020/515>> [besökt 14/12-2025].

Civil Rights Defenders. "Kriminalisering av deltagande i kriminella gäng". *Civil Rights Defenders* (8 December 2023). Tillgänglig på <https://crd.org/sv/civ_qa/kriminalisering-av-deltagande-i-kriminella-gang/?gad_source=1> [besökt 21-12-2025].

Tottie, Sandra och Pan, Ellen. "Högsta domstolen friar aktivisterna som blockerade E4 från sabotage". *SVT Nyheter Stockholm*, 9 Juli 2025. Tillgänglig på <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/hogsta-domstolen-meddelar-dom-mot-aktivisterna-som-blockerade-e4an-svt-reder-ut>> [besökt 21/12-2025].

Återställ Våtmarker. "Om oss". *Återställ Våtmarker*, (u.å.). tillgänglig på <<https://aterstallvatmarker.se/om-oss/om-oss>> [besökt 21/12-2025].